

Pavel ZAVADIL: *Bohemia Jesuitica in Indiis Occidentalibus. Latinská korespondence českých jezuitů z Ameriky, Filipín a Marián v českých a moravských archivech. Kritická edice. Sv. I, II.* Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova 2011. 662 s.

Oponentský posudok.

Dizertačné práce, ktoré pracujú s pôvodným latinským archívnym materiálom, sa všeobecne považujú za najprínosnejšie, pretože zväčša prinášajú nové, objavné poznatky či zásadne revidujú dovtedajší stav vedomostí. Dizertant musí však pri ich vypracovávaní preukázať nielen erudíciu z oblasti neolatinistiky – jazyka, kultúrnych dejín, histórie a pomocných vied historických, ale zároveň prejavíť zmysel pre systematický výskum, logické triedenie a v neposlednom rade aj vytrvalosť až istý stupeň nevyhnutnej tvrdohlavosti potrebnej k prekonávaniu nečakaných problémov spôsobených časom či nedôslednými pisármi.

Predložená dizertačná práca Pavla Zavadila si kladie za cieľ – ako autor deklaruje v úvode na s. 17 – vytvoriť kritickú edíciu úplného korpusu misionárskej korešpondencie českých jezuitov zo Západných Indií, ktoré sa zachovali v českých archívoch. V štyroch archívoch sa mu podarilo identifikovať a následne spracovať spolu 114 listov jezuitov z českej provincie a zbierku excerpt od 27 pisateľov. Svoje poznatky z českého prostredia autor konfrontoval a doplnil aj v rímskom archíve Spoločenosti Ježišovej (ARSI). Listy rozdelil do 27 blokov podľa jednotlivých pisateľov a zoradil ich chronologicky. Následne si zvolil postup, pri ktorom do edície zaradil všetky zachované listy, ktoré uviedol teoretickými kapitolami. Tie vovádzajú do témy a zahŕňajú rozmanité pohľady na skúmanú korešpondenciu: od kultúrneho, historického, jazykového, geografického až po istý pokus o psychologickú analýzu misionárov a vývinu ich názorov v cudzom prostredí.

Osnova dizertačnej práce zodpovedá stanoveným cieľom a smeru, ktorým sa dizertant rozhodol uberať vo svojom výskume. Za prínosnú považujem kapitolu venovanú spôsobu výberu jezuitov do misií, kde sa autor pokúša stanoviť akýsi profil jezuitského misionára práve na základe skúmanej korešpondencie. Podrobný pohľad na jezuitského misionára a jeho myslenie osvetľujú dôvody, pre ktoré sa jezuiti hlásili na misie, ich mnohokrát naivné predstavy o cudzokrajnom prostredí a svojom pôsobení v ňom, o domorodých obyvateľoch, ale aj spôsob, akým sa vyrovnávali s neúspechmi či materiálным nedostatkom a odlúčením, často aj priamo so svojím vlastným sklamaním. Osviežujúco a nápadito pôsobí zaradenie kapitoly venovanej jemnému jezuitskému intelektuálnemu humoru a jeho náznakom, ktoré autor objavil v listoch; jej umiestnenie v práci hodnotím veľmi kladne.

Posledné dve kapitoly sa venujú jednak jazykovej stránke a úrovni listov a jednak edičným zásadám, ktoré si dizertant stanovil pri edovaní textu. Tie dôsledne dodržiaval a celkovo k nim nemám zásadné pripomienky, súhlasím s použitím súčasnej významovej interpunkcie namiesto nefunkčnej barokovej rétorickej interpunkcie, aj s použitím majuskúl v určitých presne definovaných skupinách slov. Polemizovať by sa azda dalo nad uvádzaním akcentov podľa výskytu v rukopise: ak nezastávajú istú funkciu a nejde o jednotné použitie u všetkých pisateľov, uprednostnila by som ich vynechanie. Ako príklad môžem uviesť v súčasnosti jedinú edíciu novolatinských textov vydávanú na Slovensku *Scrinium Latino-Slovacum*, kde sa postupuje podobne.

Vyzdvihla by som ešte trpezlivosť, s akou pristúpil dizertant k rekonštrukcii textu náhodského rukopisu: ako správne skonštatoval, ten, kto text odpisoval, neoplýval ani erudíciou, ani nemal skúsenosť s čítaním rukopisov. Preto text, ktorý Zavadil zaradil, je na mnohých miestach skôr predpokladaným znením. Až je na mieste nastoliť otázku, či

v takomto prípade list zaradiť do edície. Ale to nechám na uváženie dizertanta pri plánovanom publikovaní.

Za zmienku stoja niektoré zistenia, ku ktorým autor dizertácie dospel: príjemným prekvapením pre mňa osobne bolo a edícia latinského textu to aj dokazuje, že jezuiti si aj po niekoľkých desaťročiach strávených na misiách zachovali dobrú úroveň latinčiny (s. 96). Môžeme predpokladať, že ak aj nemali prístup k literatúre, rozprávali sa medzi sebou. Ale je to otázka do diskusie.

Rovnako je zaujímavý postreh o zhovievavosti Augustina Strobacha a jeho mienke o domorodcoch. Myslím si, že je v jezuitskom prostredí (a tým mám na mysli aj uhorskú provinciu) ojedinelý. Dávať „divochov“ za vzor kresťanom musela byť v tých dobách priam opovážlivosť, a to aj napriek pokrokovému mysleniu jezuitov.

Rada by som sa vyjadrila ešte k poznámke č. 42: je nepochybné, že plagiátorstvo v akademických a vedeckých kruhoch je biľag, ktorý v očiach kolegov, študentov a verejnosti degraduje vedecký výskum a jeho výsledky. Môžeme povedať, že je to daň súčasnému trendu, posudzovať kvalitu vedeckého pracovníka na základe kvantitatívnych údajov. Vedie to k zbytočným stresom a následne k plagiátorstvu. (S rovnakým problémom zápasíme aj na Slovensku, a to nielen medzi študentami pri písaní postupových prác.) Nepoznám kauzu okolo dokázaného plagiovania Oldřicha Kašpara. Ale ak dizertant začína poznámku na s. 27 konštatovaním, že: „Popis celé kauzy je už léta zverejnen...“ a cituje aj webovú stránku, na ktorej sa nachádza, opätovne dokazovať priamymi citáciami z Kašparovho diela a konfrontovaním s textom kolegyně Binkovej plagiátorstvo, sa mi zdá zbytočné. A to aj vzhľadom na priestor, ktorý kauze venuje, aj na relevantnosť k téme práce.

Bohatý poznámkový aparát v práci pomáha dovysvetliť niektoré spomínané udalosti, mená či narážky a svedčí o autorovej dôslednosti. Na s. 131 je spomínaný akýsi vosk (*cera*), ktorý vraj indiáni získavajú zo stromov. Na tomto mieste absentuje poznámka a žiadalo by sa bližšie vysvetliť, o čo išlo.

K edícii: za prínosné považujem editorom dodané nadpisy jednotlivých listov, ako i uverejnený podrobný obsah listov. Je málo miest, kde by sa dal preklad jednotlivých slov, ktoré autor uvádza v zátvorkách v registoch, korigovať: napr. s. 227 – preklad *labores* ako zážitky sa v danom kontexte zdá neúplným vyjadrením významu. Ak pisateľ listu opisuje cestu ako obtiažnu, príhodnejší by bol význam „strasti či námahy“. Podobne aj spojenie *interioribus meis* (dôverné myšlienky, s. 234) nevystihuje okrem myšlienok aj pocity, ktoré mal pisateľ zaiste tiež na mysli. A preklad slovesa *laccessit* (s. 234) ako „dopálilo“ v zmysle našťvalo, podráždilo vyznieva príliš expresívne a zaujato.

Formálna stránka práce je na veľmi dobrej úrovni. Text je jasný, čitateľný, graficky náročne upravený vzhľadom na rôzne používanú veľkosť písma a značky. Preklepy či štylistické nedôslednosti sa vyskytujú zriedkavo a prihliadnúc k rozsahu práce sú zanedbateľné (napr. s. 16: *na přes*, s. 32 *tvorí tvorí*, s. 39 *misionářových*, s. 78 *pisteli*, s. 87 *v Emanuelem* etc.). Autor na s. 60 spomína akúsi zmenšeninu mapy, ktorá by mala byť vložená pred list označený GIL II, ale nenachádza sa tam (apoň teda v mojom exemplári práce).

Záver: dizertačná práca Pavla Zavadila je vypracovaná na základe vlastného pramenného výskumu dizertanta, prináša edíciu dosiaľ nepublikovaných listov (až na malé výnimky) a autor v nej splnil cieľ stanovený v úvode práce. K textom aj zisteným skutočnostiam pristupuje kriticky, svoj výskum konfrontuje s odbornou literatúrou a vyjadruje sa k nej. Preto prácu odporúčam k obhajobe a po jej úspešnom absolvovaní navrhujem udeliť kolegovi

Zavadiť titul *philosophiae doctor* (PhD.). A dúfam, že edícia bude následne publikovaná, čím poskytne nevyhnutný základ pre ďalší výskum v mnohých odboroch.

V Trnave, 12.8.2011

Mgr. Erika Juríková, PhD., v. r.